

У чым асаблівасці тых ці іншых педагагічных тэхналогій? Як выяўляць адораных дзяцей і працаваць з імі? Як лепш арганізаваць пазакласную работу? Што ўключае ў сябе перадапрофільнае і профільнае навучанне ў школе? Як наладзіць работу з бацькамі вучняў? Як падрыхтаваць школьніка да тэсціравання? Якія метады і сродкі больш эфектыўныя ў рабоце з «цяжкімі» падлеткамі? Якія магчымасці даюць сучаснаму педагогу камп'ютэрныя тэхналогіі? Як настаўніку вырасшыць канфлікт з дырэктарам школы? Што ўваходзіць у абавязкі кіраўніка метадычнага аб'яднання? У чым асаблівасці працы з хлопчыкамі і дзяўчынкамі?

Гэта толькі частка пытанняў, якія атрымала рэдакцыя часопіса праз анкету, прапанаваныя напрыканцы мінулага навучальнага года настаўнікам рэспублікі. Сярод нашых рэспандэнтаў былі жыхары горада і сяла, педагогі без катэгорыі і з вышэйшым узроўнем кваліфікацыі, маладыя спецыялісты і настаўнікі з 30-гадовым стажам.

Аналіз апытання шмат паведаміў пра тыя праблемы, якія хвалююць работнікаў школ, і падштурхнуў нас да стварэння новай рубрыкі «*Псіхолога-педагагічная падтрымка*», каб у тэрміновым рэжыме асвятляць, прадстаўляць погляды педагагічнай і псіхалагічнай навук на найбольш надзённыя і складаныя пытанні школьнай практыкі.

Весці рубрыку будуць загадчыца кафедры педагагічнай псіхалогіі Мінскага гарадскога дзяржаўнага інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў адукацыі, кандыдат псіхалагічных навук, дацэнт *Лідзія Васільеўна Арлова* і намеснік галоўнага рэдактара часопіса *Аляксандра Валянцінаўна Позняк*.

Чакаем ад вас, паважаныя чытачы, новых пытанняў!

Гатоўнасць ностоўніка да работы ва ўмовах профільнага навучання

Сёння па ўсёй рэспубліцы ідзе працэс арганізацыі перадапрофільнага і профільнага навучання. Педагогаў і бацькоў, адміністрацыю школ і чыноўнікаў – усіх хвалюе пытанне гатоўнасці вучняў да навучання ў профільнай школе. Але настаўніку, які непасрэдна будзе рэалізоўваць на практыцы гэтыя задачы, таксама патрэбны і псіхалагічная падтрымка, і метадычная падрыхтоўка да работы ў новых умовах. Таму для большасці педагогаў вельмі злабадзённымі з'яўляюцца пытанні:

Якім павінен быць настаўнік у парадыгме профільнага навучання? Што разумеецца пад прафесійнай гатоўнасцю? Як вызначыць гатоўнасць настаўніка да работы ва ўмовах профільнага навучання?

А.В. Позняк:

– Трэба адзначыць, што пераход да профільнага навучання – гэта прыярытэтны напрамак мадэрнізацыі школьнай адукацыі ва ўсім цывілізаваным свеце. Беларуская канцэпцыя профільнага навучання¹ арыентуе на індывіду-

лізацыю навучання, сацыялізацыю навучэнцаў, гнуткую сістэму профіляў. У сувязі з гэтым узнікаюць праблемы метадычнага забеспячэння; псіхалага-педагагічнай падтрымкі вучня ў самавызначэнні; работы з бацькамі, якія па-свойму глядзяць на дзіця і яго здольнасці; доўгатэрміновага прагнозу патрэбнасцей рынку працы і інш.

І, безумоўна, у першую чаргу паспяхокасць навучання залежыць ад асобы настаўніка, яго кампетэнтнасці, у якую ўваходзіць прафесійная гатоўнасць, у тым ліку і гатоўнасць да работы ва ўмовах профільнай школы.

Пад прафесійнай гатоўнасцю спецыяліста разумеецца засваенне ім у поўным аб'ёме спецыяльных ведаў і ўменняў, прафесійных дзеянняў і сацыяльных адносін, сфарміраванасці і сталасці прафесійных якасцей асобы. Гатоўнасць вызначаюць як актыўнасць, што настройвае чалавека на працу, стан асобы, які забяспечвае яе самарэалізацыю ў прафесіі.

Калі гаварыць аб прафесійнай гатоўнасці педагога, то трэба ўключаць у гэта паняцце шэраг уменняў, сярод якіх выдзяляюць: назіраць і ацэньваць педагагічныя з'явы ў працэсе навучання; аналізаваць факты педагагічнай рэчаіснасці; бачыць і выкарыстоўваць на практыцы магчымасці ўсіх відаў вучэбнай дзейнасці; развіваць у сабе здольнасці да адаптацыі ў розных педагагічных сітуацыях і абставінах; валодаць майстэрствам педагагічнай тэхнікі і г.д.

¹ Концепция профильного обучения в учреждениях, обеспечивающих получение общего среднего образования (XI–XII классы): утверждена приказом Министерства образования Республики Беларусь от 24 сентября 2004 г. № 893 // Зборнік нарматыўных дакументаў Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь. – 2004. – № 21. – С. 4–23.

Каб уявіць сутнасць педагагічнай дзейнасці ва ўмовах профільнай школы, не трэба кідацца ў крайнасці і блытаць настаўніка з майстрам прафесійнага навучання, рэпетытарам альбо трэнерам алімпійскай каманды. Галоўная задача педагога ў сістэме профільнага навучання ў школе – падрыхтаваць вучня да самавызначэння, да свядомага выбару не толькі прафесіі, але і, наогул, жыццёвага шляху.

Профільная школа патрабуе ад настаўніка новага педагагічнага мыслення, здольнасці забяспечыць на практыцы варыятыўнасць і асобасную арыентацыю адукацыйнага працэсу, практычную дзейную накіраванасць навучання, прафесійнае самавызначэнне вучняў, умовы для іх пазнавальнага развіцця, арганізацыю праектнай, пошукава-даследчай дзейнасці. Таму, акрамя патрабаванняў, агульных для ўсіх, хто абраў прафесію настаўніка, трэба вылучыць неабходныя *дадатковыя прафесійныя веды і ўменні* педагога профільнай школы, сярод якіх:

- валоданне метадыкай выкладання прадмета не толькі на базавым, але і на павышаным, паглыбленым узроўнях;
- выкарыстанне разнастайных відаў і формаў навучальнай дзейнасці на ўроку і пазакласна, якія ўключаюць вучня ў актыўную пазнавальную дзейнасць (інтэрактыўныя метадыкі, камп'ютэрныя тэхналогіі, даследчыя і праектныя работы, групавыя і індыўідуальныя формы арганізацыі навучання, майстэрні, мадэрнізаваныя лекцыйна-семінарскае заняткі, вучнёўскія партфоліо і г.д.);
- валоданне метадыкай арганізацыі заняткаў па выбары (электыўных курсаў);
- педагагічнае праектаванне і інш.

Такім чынам, у падрыхтоўцы настаўніка да работы ў профільнай школе можна вылучыць шэраг узаемазвязаных задач па развіцці адпаведнай кампетэнтнасці:

1. Разуменне мэт і задач прафілізацыі школы;
2. Развіццё матывацыі і пазітыўных адносін да гэтага працэсу;
3. Бесперапынны прафесійны рост, засваенне тэхналогій прафесійнага самаўдасканалення;
4. Пашырэнне, паглыбленне і сістэматы-

зацыя прафесійных ведаў і ўменняў па арганізацыі профільнага навучання;

5. Стварэнне такога адукацыйнага асяроддзя, якое патрабуе ад настаўніка актыўнай жыццёвай і прафесійнай пазіцыі, навыкаў працы ў «камандзе» аднадумцаў.

Асаблівасцю профільнага навучання ў школе з'яўляецца і тое, што ўсе вучэбныя прадметы ўносяць свой уклад у дапрафесійную падрыхтоўку вучняў. Таму кожны настаўнік, незалежна ад таго, якую навуку ён выкладае, павінен працаваць на дасягненне гэтай задачы: акрамя агульнага развіцця асобы вучня, сродкамі свайго прадмета арыентаваць старшакласніка на магчымую будучую прафесійную вобласць, у тым ліку, шырока карыстаючыся міжпрадметнымі і міжцыклавымі сувязямі.

А напрыканцы застаецца толькі дадаць: калі настаўнік адкрыты для новага, не спыняецца на сваіх ранейшых дасягненнях, здольны пераадолець свой, часам здаровы і неабходны, скептыцызм у дачыненні да таго, што яшчэ не пазнаў, ён ніколі не спыніцца ў развіцці (і асобасным, і прафесійным) і будзе паспяхова існаваць у розных педагагічных сістэмах, у тым ліку і ў профільнай школе.

Л.В. Арлова:

– Безумоўна, не толькі вучням неабходна быць гатовымі да профільнага навучання, але і настаўнік, і цалкам педагагічны калектыў павінны валодаць адпаведнымі ведамі і ўменнем працаваць ва ўмовах профільнай школы.

Такая падрыхтоўка заўсёды ажыццяўлялася ў сістэме педагагічных ВНУ і інстытутаў павышэння кваліфікацыі ў межах прафесійнай падрыхтоўкі да педагагічнай дзейнасці. Таму нельга разглядаць гатоўнасць да перапрофільнага і профільнага навучання ў адрыве ад агульнай прафесійнай гатоўнасці настаўніка.

Прафесійная гатоўнасць, наогул, разглядаецца як аб'ектыўная перадумова паспяховай дзейнасці, і ад таго, наколькі яна сфарміравана, будзе залежаць вынік працы. Існуюць розныя віды гатоўнасці да дзейнасці, але

асаблівую ўвагу неабходна ўдзяляць псіхалагічнай гатоўнасці. Перш за ўсё трэба вызначыць, якім пабуджэннем кіруецца настаўнік: я гэтага хачу ці я проста павінен?

Псіхалагічная гатоўнасць педагога звязана з праблемай усведамлення каштоўнасці навучання (у нашым выпадку – профільнага), яго пазітыўнага ўплыву на развіццё асобы. У псіхалагічнай літаратуры ўтрымліваюцца пэўныя падыходы да вывучэння праблемы ўсведамлення. Па-першае, яно разглядаецца як адлюстраванне інфармацыі ў свядомасці. Па-другое, усведамленне суадносяць з вопытам чалавека, які можа праектаваць сваю дзейнасць і паводзіны з улікам назашанага вопыту, толькі ў тым выпадку, калі гэты вопыт усвядомлены.

Асабліва значнай для набыцця псіхалагічнай гатоўнасці настаўніка да профільнага навучання з'яўляецца *матывацыйная дамінанта*. Педагог павінен задавацца пытаннямі: Чаго я хачу ў сваёй дзейнасці? Чаму? Якія мэты стаўлю? Якія каштоўнасці і перакананні ляжаць у аснове маёй працы? і інш. У псіхалогіі ўсё гэта аб'ядноўваецца ў паняцці «накіраванасць», якая вызначае стратэгію паводзін і дзейнасці педагога.

Усведамленне настаўнікам каштоўнасці профільнага навучання мы разглядаем як неабходны фактар яго паспяховай арганізацыі. Галоўнае ў такой арганізацыі – стварэнне ўмоў для максімальнага развіцця індывідуальнасці чалавека, актуалізацыі яго ўнутранага патэнцыялу. Дзіўна, але факт: чалавек рэалізуе свой інтэлектуальны патэнцыял усяго на 15–16%.

Практычная каштоўнасць профільнага навучання заключаецца ва ўсвядомленым прафесійным самавызначэнні вучняў. Прыклад Мінскай педагагічнай гімназіі № 3, дзе старшакласнікі набываюць вопыт педагагічнай дзейнасці на занятках па педагогіцы і псіхалогіі, падчас падрыхтоўкі і правядзення ўрокаў у пачатковай школе, на летняй педагагічнай практыцы ў дзіцячых садах. Дзякуючы гэтаму вучні маюць магчымасць зразумець, ці адпавядаюць іх мары, жаданні, асабістыя якасці абранаму профілю. І яшчэ не позна прадухіліць расчараванне ў прафесіі і перагледзець выбар. Такім чынам профільнае навучанне дапамагае па-

легчыць пошукі свайго месца ў жыцці, атрымліваць ад работы задавальненне.

Структура псіхалагічнай гатоўнасці да работы ва ўмовах профільнай школы поруч з усведамленнем каштоўнасці такога віду навучання ўключае ў сябе таксама гнэсеалагічны (гнэсеалогія – вучэнне аб працэсе пазнання) і дзейнасны кампаненты.

Для паспяховай дзейнасці ва ўмовах профільнай школы настаўніку неабходны рознастайныя псіхалагічныя веды, у тым ліку аб псіхалогіі асобы, асаблівасцях яе развіцця, аб псіхалагічных аспектах той працы, на якую арыентаваны профіль навучальнай установы і т.п. Колькі існуе прыкладаў, калі навучэнец профільнага класа марыць аб прафесіі, якая не адпавядае яго псіхалагічным альбо нават і фізічным здольнасцям. І добра, калі настаўнік зможа ўбачыць у сваім вучні якасці, якія дапамогуць выхаванцу ў абранай прафесіі ці, наадварот, будуць перашкодай у дасягненні працоўных вяршынь.

Дзейнасны кампанент псіхалагічнай гатоўнасці мае на ўвазе наяўнасць у педагога

пэўных ведаў і ўменняў, сукупнасць якіх абазначаецца як кампетэнтнасць. У дадзеным кантэксце асаблівае значэнне мае аўтапсіхалагічная кампетэнтнасць – поўнае і глыбокае разуменне сябе як асобы, веданне сваіх моцных і слабых бакоў з мэтай развіцця ўнутранага псіхалагічнага патэнцыялу, фарміравання эфектыўных стратэгіяў прафесійнага і асобнага росту.

Гаворачы на лекцыі аб псіхалагічнай гатоўнасці педагога, нярэдка чуеш ад слухачоў: «Гэта не наша работа, а псіхолога». Але давайце ўспомнім словы класіка педагогікі К.Д.Ушынскага, які ў свой час гаварыў, што кожны настаўнік павінен быць псіхалагам. А то можа атрымацца, як у А.Райкіна: адзін прышывае гузікі, другі – рукавы, а як будзе выглядаць пінжак – нікога не хвалюе.

Мы ўсе – удзельнікі навучальна-выхаваўчага працэсу і нясём адказнасць за наша падростаючае пакаленне, у тым ліку за паспяховаць самавызначэння і самарэалізацыі школьнікаў у сістэме профільнага навучання.

Інфармацыя

Саюз навукі, адукацыі і вытворчасці

1 – 2 лістапада г.г. у Мінску адбылася неардынарная падзея – І з'езд вучоных Беларусі. У ім прынялі ўдзел каля 2,5 тыс. спецыялістаў – прадстаўнікоў айчынай навукі і гасцей з блізкага і далёкага замежжа.

На з'ездзе былі не толькі прадстаўлены лепшыя дасягненні навуковых калектываў краіны, якія ўнеслі важкі ўклад у яе сацыяльна-эканамічнае і культурнае развіццё, але і вызначаны новыя накірункі даследаванняў для выканання прынятай у дзяржаве і навацыйнай праграмы.

У ліку найбольш актуальных праблем, што абмяркоўваліся навуковым таварыствам, – сувязь навукі, адукацыі і вытворчасці, адносіны паміж фундаментальнай і прыкладной навукай, падрыхтоўка маладых кадраў, а таксама абарона аўтарскіх правоў у інфармацыйнай прасторы, якая пастаянна развіваецца.

У час правядзення з'езда працавалі 9 секцый, якія прааналізавалі шляхі дынамічнага руху наперад беларускай навукі і актыўнага ўкаранення ў вытворчасць навуковых распрацовак.

Перад вучонымі выступіў Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь А.Р. Лукашэнка. Ён акцэнтаваў увагу на задачах, якія стаяць перад беларускай навукай, і адзначыў, што ў нашай краіне створаны аптымальныя ўмовы для эфектыўнага ўкаранення навуковых адкрыццяў.

Н.Ю. Зайцава

Падрабязны матэрыял аб выніках І з'езда вучоных будзе апублікаваны ў адным з бліжэйшых нумароў часопіса.